MR PETAR PETROVIĆ

NEZAVISNI ANGLIKANSKI PUT

Zašto mi je blizak — vera, predanje, savest i crkvena odgovornost

Ogled nadahnut klasičnim anglikanskim i continuing nasleđem

SADRŽAJ

Napomena čitaocu ... 3
Predgovor ... 4

I. IDENTITET I OPREDELJENJE ... 5
1. Zašto baš anglikanizam? ... 5
2. Nezavisan nije isto što i continuing ... 5
3. Pripadnost bez logike tabora ... 5
4. Zašto mi je bliži nezavisni put? ... 6

II. ISTORIJA BEZ IDEALIZOVANJA ... 7
5. Kako je nastalo anglikansko nasleđe ... 7
6. Sent Luis 1977: vrednost i cena kontinuiteta ... 7
7. Kenterberi i GAFCON: dve važne stvarnosti ... 8

III. TEOLOGIJA I CRKVENOST ... 8
8. Hristos, Trojica, blagodat i spasenje ... 8
9. Pismo, predanje i razum: odgovorni autoritet ... 9
10. Simboli vere i granice crkvene vlasti ... 10
11. Krštenje, Evharistija i govor o tajni ... 10
12. Episkopat i apostolsko prejemstvo ... 11

IV. LITURGIJA KAO NAČIN ŽIVOTA ... 11
13. Molitvenik i dnevna vernost ... 11
14. Nedelja, crkvena godina i lepota ... 12

V. RAZUM, SAVEST I PSIHOLOGIJA ... 13
15. Sloboda koja ume da se obaveže ... 13
16. Liturgija, pripadanje i unutrašnja stabilnost ... 13
17. Pitanja, savest i skromnost mišljenja ... 14
18. Mali crkveni dom: etička provera ... 14

VI. PRIGOVORI, ODGOVORI, IZBOR ... 15
19. Prigovori: raskol i nostalgija ... 15
20. Prigovori: autoritet, priznanje, praktičnost ... 16
21. Pozitivna vizija: šta želim da gradim ... 16

ZAKLJUČAK ... 16
Vernost koja ne traži tabor ... 16

DODATAK A — Rečnik osnovnih pojmova ... 18

DODATAK B — Sedam pitanja za proveru zajednice ... 19

IZVORI I LITERATURA ... 20
Dokumenti i preporučeno čitanje ... 20

Napomena čitaocu

Ova knjižica je lični teološko-filozofski ogled, a ne zvaničan stav bilo koje crkvene jurisdikcije. Prvo lice izražava uverenja, vrednosti i razloge jednog mogućeg opredeljenja; ono samo po sebi ne potvrđuje formalno članstvo, pristupanje određenoj zajednici niti primanje crkvenog čina.

Pod nezavisnim anglikanskim putem ovde podrazumevam teološku orijentaciju blisku anglikanskim zajednicama koje nisu deo institucionalnog zajedništva istorijski povezanog s Kenterberijem niti struktura GAFCON-a. To nije jedna organizacija niti jedinstvena crkva. Izraz continuing ima uži istorijski smisao, koji razlikujem od šire institucionalne nezavisnosti.

Predgovor

Crkveno opredeljenje ne želim da gradim na tuđim slabostima. Kada kažem da mi je blizak nezavisni anglikanski put, najpre mislim na ono što potvrđujem: veru u Trojičnog Boga, prvenstvo Isusa Hrista, autoritet Svetog pisma, crkveno predanje, zajedničku molitvu i odgovornost prema bližnjem.

Poštujem hrišćane koji ostaju u zajedništvu povezanom s Kenterberijem, kao i one koji se opredeljuju za GAFCON. Njihove odluke mogu biti savesne i teološki obrazložene. Moja naklonost institucionalnoj nezavisnosti nije poricanje njihove vere ni njihovih razloga.

Nezavisnost, međutim, postavlja ozbiljna pitanja: ko nadzire episkope, kako se štite vernici i može li zajednica priznati sopstvenu grešku? Tim pitanjima pristupam jednako ozbiljno kao prednostima ovog puta.

I. IDENTITET I OPREDELJENJE

1. Zašto baš anglikanizam?

Anglikanizam mi je privlačan zato što ne svodi hrišćanstvo na jednu dimenziju. On ume da bude biblijski, a da molitvu ne pretvori u predavanje; liturgijski, a da razum ne proglasi neprijateljem; istorijski, a da svaku naviku ne poistoveti s večnom istinom. U njegovim najboljim izrazima istina se ne saopštava samo propovedi nego i rasporedom bogosluženja, ispovedanjem vere, psalmima, sakramentima i služenjem bližnjem.

Nekome će snažniji osećaj doma pružiti pravoslavna, rimokatolička ili neka protestantska crkva. Ja ne moram da osporim takvo iskustvo kako bih objasnio svoje. Moj odgovor glasi: anglikansko predanje me uči da živim pred Bogom celim bićem, ne samo mišljenjem ili osećanjima.

Anglikanizam nije samo neodređena „sredina" između drugih veroispovesti. On ima vlastitu istoriju, formulare, bogoslužbenu kulturu i tradiciju rasuđivanja. Različiti naglasci u njemu nisu poziv da svako veruje šta želi, nego razlog da se razlika ispita pred Jevanđeljem, drevnim ispovedanjem i molitvom Crkve.

Unutar anglikanskog sveta istorijski žive evangelička, anglo-katolička i širokocrkvena strujanja, uz mnoge lokalne oblike koji se ne uklapaju sasvim u te nazive. Različito naglašavaju autoritet veroispovednih tekstova, način govora o Evharistiji, simboliku obreda, odnos prema savremenoj kulturi i crkvenu disciplinu. Nije intelektualno pošteno govoriti kao da svaka anglikanska crkva uči isto.

Raznolikost ne mora značiti relativizam: jedinstvo ne zahteva iste navike, ali traži razlikovanje osnovnih istina, dopuštenih razlika i tvrdnji koje ugrožavaju veru. Takvo rasuđivanje mi je dragocenije od svrstavanja prema ukusu.

Razlikujem tri nivoa: hrišćansko jezgro koje delimo s drevnom Crkvom, posebne anglikanske formulare i savremene odluke pojedinih jurisdikcija. Složiti se s prvim ne znači automatski odobriti svaki izbor na druga dva nivoa. Ta razlika pomaže mi da o drugima govorim pošteno.

2. Nezavisan nije isto što i continuing

Nezavisnost ne shvatam kao pravo da odbacim svaki autoritet. Ona označava odnos prema određenim crkvenim organizacijama, a ne oslobađanje od Jevanđelja, ispovedanja vere ili odgovornosti pred zajednicom.

„Nezavisna anglikanska crkva" širi je institucionalni pojam. „Continuing Anglicanism" u užem istorijskom smislu odnosi se naročito na crkve i pokrete nastale iz severnoameričkih sporova sedamdesetih godina XX veka i povezane s dokumentom Affirmation of St. Louis (1977). Nisu sve nezavisne anglikanske crkve deo te istorijske porodice, niti su sve continuing jurisdikcije u punom međusobnom opštenju [1–2].

Čuvanje tradicije ne znači da se ništa ne sme promeniti. Mogu se prevoditi molitve, unapređivati veronauka i prilagođavati parohijski život, a da se osnovna vera ne odbaci. Kontinuitet zahteva razlikovanje onoga što je suštinsko od onoga što je istorijska navika.

Svoj stav zato opisujem ovako: u pogledu institucionalnog uređenja bliža mi je mogućnost samostalne zajednice, a teološki mi je bliska namera continuing pokreta da sačuva klasično anglikansko nasleđe. Time ne tvrdim da sam formalno član konkretne crkve niti da pripadam određenoj istorijskoj liniji rukopoloženja. Takve tvrdnje, kao i kanonski status svake zajednice, moraju se zasebno dokumentovati.

3. Pripadnost bez logike tabora

Verska pripadnost je više od slaganja s nizom tvrdnji. Čovek želi mesto na kojem će se moliti, biti saslušan, služiti i primiti pomoć kada oslabi. Psihološka potreba za domom nije sramota; ona je deo

naše društvene prirode. Ali upravo zato može biti zloupotrebljena. Tamo gde je pripadnost uslovljena neprekidnim dokazivanjem lojalnosti jednom taboru, zajedništvo lako postane kontrola.

Ne želim da razgovor o veri počinje pitanjem da li je neko „za Kenterberi" ili „za GAFCON". Mnogo mi je važnije kako se u zajednici propoveda Hristos, kako se vernici mole, kako se brine o slabima i da li ima mesta za odgovorno neslaganje.

Moje nesvrstavanje nije tvrdnja da sam neutralan ili moralno uzvišeniji. Imam teološka uverenja i granice, ali ne želim da ih pretvorim u stalni sukob s drugim hrišćanima.

Kada se pita ko je „stvarno" anglikanac, nije dovoljno ni svesti identitet na odnos prema Kenterberiju ni prihvatiti samo ime koje neka grupa sebi daje. Oba merila mogu previđati suštinu: učenje, bogosluženje, poredak i istorijsku odgovornost.

Za mene su potrebna ukrštena merila: ispovedanje hrišćanske vere u skladu s drevnim simbolima, ozbiljan odnos prema Svetom pismu, prepoznatljiv liturgijski i teološki kontinuitet, uredno postavljeni služitelji, stvarna crkvena disciplina i sposobnost zajednice da svoju istoriju pošteno objasni. Nijedno pojedinačno merilo nije čarobna formula, ali njihova celina štiti od proizvoljnosti.

Teološki identitet nije isto što i kanonsko priznanje. Nezavisna crkva može negovati anglikansku tradiciju, a da druge crkve ne priznaju njena rukopoloženja ili puno opštenje. Takve tvrdnje zahtevaju istorijsku dokumentaciju i dijalog, a ne samouverene parole.

4. Zašto mi je bliži nezavisni put?

Ako cenim anglikansko nasleđe, zašto ne bih jednostavno pristupio jednoj od njegovih velikih međunarodnih porodica? To je opravdano pitanje. Moj odgovor nije da su Kenterberi ili GAFCON nužno pogrešni, nego da institucionalno opredeljenje nije isto što i prihvatanje određenog učenja, bogoslužbenog poretka i istorijskog nasleđa.

Prvi razlog je razlikovanje vere i saveza. Istorijsko mesto kenterberijskog zajedništva poštujem, ali ne nalazim da njegova savremena međunarodna struktura sama po sebi predstavlja jedinu meru anglikanske vernosti. Istovremeno, ni nezavisna grupa ne postaje istinski anglikanska samo time što odbija Kenterberi. Njeno učenje, službe, disciplina i istorija moraju se proveriti.

Drugi razlog je sloboda savesti u pitanjima organizacionog povezivanja. Mogu prihvatati autoritet Svetog pisma, drevne simbole vere, klasičnu liturgiju i ozbiljno episkopsko uređenje, a da ne prihvatim sve savremene odluke ni obaveze određenog međunarodnog saveza. Ta sloboda nije pravo da živim bez crkvenog reda; naprotiv, zahteva jasne kanone, međusobni nadzor episkopa i mogućnost pravične žalbe.

Treći razlog je naklonost konkretnom lokalnom životu: bogosluženju na razumljivom jeziku, redovnoj molitvi, pouci u veri i vidljivoj brizi za ljude. Mala zajednica katkad može lakše prilagoditi svoje služenje stvarnim potrebama. Ali ona istovremeno može biti ranjivija na izolaciju, nedostatak obrazovanja i preveliku moć jednog čoveka. Zato njena mala veličina nije dokaz vrline.

Od continuing nasleđa preuzimam prvenstveno pitanje kontinuiteta: kako čuvati primljenu veru i liturgijsku disciplinu dok se menjaju okolnosti? Ne preuzimam automatski svaku institucionalnu tvrdnju nastalu posle Sent Luisa 1977. niti smatram da istorijski naziv može zameniti proverljivu episkopsku sukcesiju [1–2].

Zajedništvo povezano s Kenterberijem nudi široku mrežu obrazovanja, misije i međusobne pomoći; to su ozbiljne prednosti. GAFCON naglašava biblijski i reformacijski kontinuitet i od 2025. razvija sopstvenu strukturu Global Anglican Communion [8–11]. Poštovanje tih doprinosa ne obavezuje me da jedno međunarodno središte usvojim kao konačno merilo svake crkvene odluke.

Otuda moj izbor ima ograničen, ali određen smisao: najbliža mi je mogućnost nezavisne, liturgijski i doktrinarno prepoznatljive anglikanske zajednice koja je otvorena prema drugim hrišćanima i odgovorna svojim vernicima. Ona mora dokazati ono što tvrdi — da čuva apostolsku veru, uredne

službe, stvarno zajedništvo i zaštitu slabijih. Bez toga nezavisnost prestaje da bude odgovorno opredeljenje i postaje samo nova etiketa.

II. ISTORIJA BEZ IDEALIZOVANJA

5. Kako je nastalo anglikansko nasleđe

Anglikansko nasleđe oblikovalo se kroz dugu istoriju hrišćanstva na britanskim ostrvima, srednjovekovnu crkvenu organizaciju, reformacijske sporove i kasniji razvoj crkava širom sveta. Zato nije precizno svesti ga na jedan događaj, jednog vladara ili jednu teološku školu. Njegove moderne karakteristike nastajale su u napetosti između obnove biblijskog učenja, očuvanja istorijske liturgije i pitanja crkvene vlasti.

U tom nasleđu za mene postoji pouka: nijedna istorijska forma nije nastala u idealnim uslovima. Čak i dragocena molitvena knjiga potiče iz doba bolnih sukoba. Tradicija nije čist dokazni materijal da su naši preci uvek bili u pravu; ona je svedočanstvo da vera prolazi kroz ljudsku krhkost i ipak može da oblikuje istinsku pobožnost.

Poštujem istorijsko mesto Kenterberija, ali istorijsko poreklo samo po sebi ne dokazuje da svaka anglikanska crkva mora zauvek ostati u njegovom institucionalnom zajedništvu. Za takvu obavezu potrebni su dodatni teološki i kanonski argumenti.

Počeci posebnog engleskog crkvenog ustrojstva u XVI veku povezani su sa državnim sporovima, reformacijskom teologijom i kasnijim liturgijskim oblikovanjem. Ne bi bilo istinito predstaviti taj razvoj kao jedan jedini teološki čin, ali ni svesti ga isključivo na volju jednog vladara. Reformacijski pisci, episkopi, prevodioci, parohijsko sveštenstvo i vernici oblikovali su tekstove koji su ostavili duži trag od političkih prilika koje su ih okruživale.

Reformacijsko nasleđe najbolje se vidi kada zajedno čitam Trideset devet članova vere, molitvene obrasce i službu rukopoloženja. Članovi VI, XI, XIX i XX govore o Svetom pismu, opravdanju, vidljivoj Crkvi i granicama njene vlasti [5]. U tome ima unutrašnje napetosti, ali i snažne poente: Crkva nije proizvoljni izum pojedinca; ipak, nema pravo da vlastitu reč postavi iznad Božje. Taj obrazac objašnjava zašto me anglikansko predanje privlači čak i kada nisam deo njegovog istorijskog engleskog središta.

Kasnija istorija anglikanizma obuhvata Afriku, Aziju, Ameriku i Okeaniju, sa različitim jezicima i kulturama. Zato ovo predanje ne smatram vlasništvom jednog naroda niti jednostavnim povratkom engleskoj prošlosti.

6. Sent Luis 1977: vrednost i cena kontinuiteta

Kongres u Sent Luisu, održan septembra 1977. u Sjedinjenim Državama, postao je ključna tačka istorije continuing anglikanizma. Njegovi učesnici reagovali su na promene u severnoameričkim anglikanskim crkvama, naročito na sporove o rukopoloženju žena, liturgiji i autoritetu tradicije. Usvojeni tekst, poznat kao Affirmation of St. Louis, izrazio je nameru da se nastave „katolička vera, apostolski poredak, pravoverno bogosluženje i evanđeosko svedočenje" tradicionalnog anglikanskog nasleđa.[1]

Prvobitni proglas izražavao je i želju za nastavkom odnosa s Kenterberijem, ali su se iz tog previranja razvile različite jurisdikcije, često uz nove podele. Pokret je zato potrebno proučavati bez legende o savršeno složnoj prošlosti. Robert M. Andrews ukazuje na napetost između tvrdnje o kontinuitetu i stvarnih prekida u zajedništvu [2].

Andrews takođe pokazuje da dokument iz Sent Luisa odražava snažnu konzervativnu anglo-katoličku eklesiologiju, a ne sve istorijske anglikanske pravce podjednako [2]. Njegov tekst ne može da zameni kasnije ustave i kanone konkretnih crkava.

Za mene taj događaj donosi dve pouke: savest ponekad mora ozbiljno da prigovori promeni koju smatra osnovnom; istovremeno, svaka zajednica koja se poziva na kontinuitet duguje posebnu brigu za jedinstvo, dijalog i uređen crkveni život.

7. Kenterberi i GAFCON: dve važne stvarnosti

Anglikansku zajednicu čine autonomne crkve istorijski povezane s Kenterberijem i zajedničkim ustanovama: Lambetskom konferencijom, sastancima primasa i Anglikanskim savetodavnim savetom. Nadbiskup Kenterberija je tradicionalno žarište jedinstva, a ne papa s neposrednom vlašću nad svim provincijama. Zato je izraz „pod Kenterberijem" samo razgovorna skraćenica [7].

Ovakvo ustrojstvo ima stvarne prednosti. Omogućava povezivanje crkava, humanitarnu saradnju, razmenu teološkog iskustva i međunarodni glas u važnim pitanjima. Bilo bi nepravedno osporiti sve te plodove samo zato što nisam deo tog kruga.

Smatram da se anglikanski teološki i liturgijski identitet može negovati i izvan tog zajedništva. To, naravno, ne rešava samo po sebi pitanje priznavanja konkretne nezavisne jurisdikcije.

GAFCON je nastao 2008. kao međunarodni pokret anglikanaca koji nastoji da ojača biblijsko učenje i reformiše svetske anglikanske odnose. Njegova Jerusalimska deklaracija potvrđuje autoritet Svetog pisma, drevnih simbola vere, Trideset devet članova vere, molitvene knjige i istorijskog služenja.[8] Sa mnogim tim naglascima mogu iskreno da se složim. Neslaganje oko institucionalnog pristupanja ne zahteva poricanje zajedničkih istina.

Od 2025. GAFCON je izložio zamisao preuređenja anglikanskog zajedništva pod nazivom Global Anglican Communion, a u martu 2026. predstavio je Global Anglican Council i njegov saborski okvir vođstva [9–11]. Reč je o stvarnom institucionalnom projektu koji sam sebe predstavlja kao obnovljeno anglikansko zajedništvo; drugi anglikanski akteri taj zahtev ne moraju prihvatiti.

Mogu da cenim određene GAFCON-ove doktrinarne stavove, a da ne prihvatim obavezu pristupanja njegovim strukturama. Teološka bliskost i formalno članstvo nisu isto. Upravo zato želim da se razlikuju zajedničko ispovedanje vere, slobodna saradnja i pravne obaveze koje nastaju ulaskom u određenu jurisdikciju.

Takav izbor ima i praktičnu cenu: mala zajednica može imati manje sveštenika, obrazovnih ustanova, novca i mogućnosti međunarodne saradnje. Te slabosti ne nestaju zato što se zajednica poziva na vernost predanju.

III. TEOLOGIJA I CRKVENOST

8. Hristos, Trojica, blagodat i spasenje

Hrišćanstvo počinje objavom da je Bog delovao u Isusu Hristu: njegov život, krst i vaskrsenje daju smisao propovedanju, molitvi i sakramentima (1 Kor 15, 3–4). Crkvena pripadnost je sredstvo hrišćanskog života, ne njegov cilj.

Anglikansko predanje nudi bogat jezik za ove odgovore. U njemu se evanđeoski naglasak na blagodati sreće s oblikovanom molitvom, a lična vera s vidljivom zajednicom. Ne želim veru svedenu na verski aktivizam, ali ni pobožnost koja nikoga ne pokreće na dobrotu.

Jedan od važnih anglikanskih naglasaka jeste spasenje blagodaću. Član XI Trideset devet članova vere opravdanje povezuje s Hristovom zaslugom i verom, a član XII dobra dela smatra plodom žive vere, ne njenom kupoprodajnom cenom [5]. Član XVI govori i o mogućnosti pokajanja posle pada. Takva teologija odbacuje i samodovoljnost i beznađe.

Vera u Oca, Sina i Svetoga Duha nije sporedna metafizička slagalica. Ona oblikuje hrišćanski govor o Bogu, Hristu, spasenju i zajedništvu. U krštenjskoj zapovesti (Mt 28, 19) i u apostolskom blagoslovu (2

Kor 13, 13) Crkva je prepoznala obrazac iz kojeg je vekovima jasnije izrazila trojično ispovedanje. Anglikansko bogosluženje ostaje duboko prožeto tim jezikom.

Za mene je važna njegova racionalna disciplina. Kada kažem da je Bog jedan u tri Lica, ne tvrdim da su „jedan" i „tri" upotrebljeni u istom pogledu, kao da je posredi prosta aritmetička protivrečnost. Govorim o jednoj božanskoj prirodi i o ličnim razlikama koje prevazilaze našu potpunu pojmovnu kontrolu. Tajna ne znači besmislicu; ona znači da smisleno govorimo o stvarnosti koju ne iscrpljujemo.

Vera u ovaploćenog Sina znači da Crkva nije samo društvo koje čuva uspomenu na moralnog učitelja. Ona svedoči Hristovo delo i poziv na novi život. Apostolski i Nikejski simbol vere omogućavaju da to ispovedam zajedno s prethodnim pokolenjima.

Teološka učenja ne daju gotov pravilnik za svaku savremenu društvenu odluku. Trojična vera, na primer, ne nameće jednu jedinu strukturu crkvene uprave, a opravdanje verom ne dopušta moralnu ravnodušnost. Zato dogmu povezujem s razboritim rasuđivanjem.

9. Pismo, predanje i razum: odgovorni autoritet

Šesti od Trideset devet članova vere kaže da Sveto pismo sadrži sve što je nužno za spasenje.[5] Taj princip mi je drag jer sprečava da ljudske navike, ideološki programi ili lični doživljaji postanu neproverljive dogme. Ali on nije dozvola za površno čitanje u kojem svako izvuče jedan stih i nazove ga konačnom presudom.

Biblijske knjige pripadaju različitim književnim vrstama, epohama i okolnostima. Razumeti ih traži pažnju prema jeziku, kontekstu, celini kanona i načinu na koji ih je Crkva vekovima tumačila. Čitanje bez zajednice lako postaje samopotvrđivanje; čitanje bez ličnog razmišljanja može se pretvoriti u puko ponavljanje tuđeg mišljenja.

Zato me privlači bogosluženje u kojem se odlomci ne biraju samo prema dnevnoj polemici. Redovan niz čitanja iz Starog i Novog zaveta omogućava da me susretne i ono što nisam nameravao da čujem. Tako Pismo ne postaje alat za dokazivanje vlastite strane, već mesto na kojem i ja bivam prosuđivan.

Popularno je govoriti o Svetom pismu, predanju i razumu kao o trima anglikanskim osloncima. Ali oni nisu tri potpuno ravnopravna glasa: član VI Pismu daje posebno mesto kada je reč o onome što je nužno za spasenje [5]. Predanje donosi iskustvo tumačenja, a razum nam pomaže da proverimo argument i razlikujemo dogmu od promenljive discipline.

Svaka generacija može imati utisak da je prva otkrila istinu ili prva razumela moralnu krizu svog vremena. Hrišćansko predanje lek je protiv takve kratkovidosti. Ono me podseća da nisam prvi koji je čitao Jevanđelje, postavljao pitanja o Hristu, oplakivao grehe ili slavio Evharistiju. Mnogo toga su verniji i učeniji ljudi razmatrali pre mene.

Predanje ipak nije nepogrešivo sećanje. U istoriji Crkve postoje i zloupotrebe, okrutnost, loše odluke i dugotrajna slepila. Zato predanje ne prihvatam kao automatsku potvrdu svega starog, nego kao razgovor s velikim brojem prethodnika čije dokaze moram odgovorno proceniti. Starina ne jamči istinu, ali novo ne jamči napredak.

Predanje proširuje krug naših sagovornika preko granica sadašnjosti. Ono me ne oslobađa samostalnog mišljenja, nego ga čini obrazovanijim: starije zaključke mogu razumeti, ceniti i, kad postoje dobri razlozi, preispitati.

Ne prihvatam tvrdnju da vernik mora da bira između mišljenja i poslušnosti Bogu. Razum nije svemoćan, ali je jedan od darova ljudske prirode. Bez njega ne možemo pažljivo čitati tekst, rasuđivati o pravdi, razlikovati istinit argument od manipulacije ili prepoznati vlastito samoopravdavanje. Savest, s druge strane, nije nepogrešivo privatno osećanje: ona mora da se oblikuje istinom i dobrim navikama.

Ričard Huker u delu Of the Laws of Ecclesiastical Polity pokazuje da Božje otkrivenje ne pruža tehničko uputstvo za svaki detalj crkvene uprave. On ozbiljno shvata autoritet Pisma, ali traži i razborito upotrebljavanje razuma, iskustva i istorijski nastalih ustanova; naučna tumačenja odnosa tih autoriteta

nisu potpuno jednoglasna [12–13]. Takav pristup štiti od dve greške. Jedna je biblijski literalizam bez konteksta, druga je samouverenost savremenog mišljenja koje ne želi da uči od vekova hrišćanskog iskustva.

U spornim pitanjima nastojim da razmotrim biblijski tekst i njegov kontekst, istoriju tumačenja, ozbiljne savremene argumente i posledice koje određeni stav donosi ljudima. Takav postupak ne garantuje saglasnost, ali otežava samovolju pojedinca i ustanove.

10. Simboli vere i granice crkvene vlasti

Apostolski i Nikejski simbol vere čine osnovni rečnik klasičnog hrišćanskog ispovedanja. Oni me uče da govorim o Bogu, Hristu i Crkvi preciznije nego što bih to mogao sam. Ne rešavaju svako savremeno pitanje, ali postavljaju zajednički horizont bez kojeg bi rasprava o sporednim stvarima lako postala zamena za samu veru.

Čikaško-lambetski četvorougao (1886/1888) kao okvir razgovora o jedinstvu navodi Sveto pismo, Apostolski i Nikejski simbol vere, Krštenje i Večeru Gospodnju, kao i istorijski episkopat prilagodljiv lokalnim okolnostima [6]. Nije to kanonski sertifikat za svaku nezavisnu anglikansku crkvu, nego primer povezivanja učenja, bogosluženja i crkvenog poretka.

Meni se dopada što se verovanje ne pretvara samo u niz psiholoških stanja. Kada zajedno izgovaramo „Verujem”, moj glas ulazi u šire svedočanstvo. Čak i u danima duhovne suše, simbol vere može ostati okvir nade. To ne znači da treba glumiti sigurnost; znači da pojedinačna kolebanja nisu jedina mera stvarnosti.

Zato želim crkvu koja ume da poučava simbole vere bez pretvaranja u fraze. Treba objasniti njihove reči, istorijske sporove koji stoje iza njih i njihove posledice za život. Zajedničko ispovedanje nije magija. Ono je zavet da istinu tražimo i živimo zajedno.

Istovremeno, ni jedna lokalna zajednica ne može tvrditi da sama iscrpljuje Hristovu Crkvu. Tuđe krštenje, molitva i svetost ne nestaju zato što su iza drugačijeg crkvenog natpisa. To nije ravnodušnost prema doktrini, već odbijanje da administrativnu granicu pretvorim u granicu Božje blagodati.

Član XIX Trideset devet članova opisuje vidljivu Crkvu kroz propovedanje Božje reči i pravilno služenje sakramenata. Član XX dopušta Crkvi da uređuje obrede, ali ne i da protivreči Svetom pismu [5]. Dakle, crkveni autoritet je potreban, ali nije neograničen.

Prihvatanje simbola vere ne znači da je svaka kasnija rasprava jednostavna. Krštenje, hristologija, službe, disciplina i odnosi među crkvama imaju istoriju složenih sporova. Zato mi je važna razlika između katoličnosti kao vernosti celini hrišćanske vere i tvrdnje o nekoj posebnoj međunarodnoj pripadnosti. Prvu želim ozbiljno, o drugoj rasuđujem savesno, ne misleći da je jedna automatski dokaz druge.

11. Krštenje, Evharistija i govor o tajni

Krštenje i Večera Gospodnja, odnosno Evharistija, zauzimaju središnje mesto u klasičnoj anglikanskoj teologiji. Trideset devet članova vere govore o njima kao o dvema jevanđelskim svetim tajnama ili sakramentima koje je Hristos ustanovio.[5] U pojedinim anglo-katoličkim sredinama i drugi crkveni činovi nazivaju se sakramentalnim ili svetim tajnama u širem smislu; tu terminološku razliku valja pošteno objasniti, a ne prikrivati.

Krštenje mi govori da početak hrišćanskog života nije samo moja odluka. Ono je vidljiv znak Božjeg poziva, ulaska u zajednicu i obećanja novoga života. Evharistija mi govori da vera nije tek sećanje na davni događaj ili sopstveni unutrašnji doživljaj. Ona me, u bogoslužbenom jeziku Crkve, vraća Hristovoj smrti, vaskrsenju i daru zajedništva.

Sakramenti me oslobađaju vere koja stalno meri intenzitet mog osećanja. Kada sam suv, slab ili zbunjen, zajednička služba me podseća da se Božja vernost ne poklapa s promenama mog raspoloženja. To je važna duhovna uteha, ali i poziv na odgovorno življenje.

Član XXV razlikuje dva jevanđelska sakramenta od drugih poštovanih crkvenih obreda, dok član XXVIII govori o duhovnom primanju Hristovog Tela verom [5]. Te formulacije važne su za razumevanje reformacijskog sloja anglikanske evharistijske teologije.

Moj odnos prema Evharistiji može se izraziti jednom jednostavnom mišlju: svetoj radnji pristupam sa strahopoštovanjem, ali ne moram tvrditi da razumem njen mehanizam. Hrišćanska teologija ne svodi se na fizičko objašnjenje načina na koji Bog deluje. Isto tako, pozivanje na tajnu ne sme poslužiti da se sakrije teološka nejasnoća ili zabrani legitimno pitanje.

Neslaganja među anglikanskim školama o stvarnom prisustvu, duhovnom pričešćivanju i odnosu znaka i označenog stvarna su. Član XXVIII izriče i kritiku transsupstancijacije, dok pojedini anglo-katolički autori koriste drugačiji, snažnije ontološki jezik [5]. Nije pošteno tvrditi da su sve te razlike iščezle.

Meni je prvenstveno drag evharistijski ethos: zahvalnost, ispovest greha, mir, pričešćivanje i slanje u svet. Trpeza Gospodnja treba da me učini pažljivijim prema gladnom, usamljenom i zaboravljenom čoveku. Inače je moguće da obred ostane estetsko iskustvo bez etičkog ploda.

Zato je pri izboru parohije važno proveriti njene zvanične liturgijske tekstove, učenje o Pričešću, pravila pristupanja i odnose priznavanja s drugim crkvama. Pastirska toplina traži jasnoću, a ne proizvoljna obećanja.

12. Episkopat i apostolsko prejemstvo

Istorijski episkopat je jedan od važnih znakova anglikanskog crkvenog poretka. U njemu prepoznajem želju da se služba propovedanja, rukopoloženja, pastirskog nadzora i čuvanja jedinstva ne prepusti individualnoj improvizaciji. Episkop je, u najboljem smislu, čuvar poverenog zajedništva. Njegova uloga je teološka i pastirska, ne samo upravna.

Apostolsko prejemstvo nije magijska nit koja svaki postupak rukopoloženog lica čini ispravnim. U najmanju ruku treba razlikovati tri pitanja: istorijsku genealogiju polaganja ruku, sadržaj apostolskog učenja koje se prenosi i stvarni crkveni život u kojem služba postoji. Crkva može imati dokumentaciju o episkopskim posvećenjima, a ipak zanemarivati Jevanđelje ili zaštitu vernika; može se pozivati na „apostolski duh", a nemati proverljivu istoriju svoje službe. Tradicionalna anglikanska eklesiologija zahteva da oba pitanja shvatim ozbiljno.

Rukopoloženje, čak i kada je njegova istorijska linija dokumentovana, nije opravdanje za nekontrolisanu vlast. Episkop mora biti podložan kanonskoj proveri, savetovanju drugih služitelja i pravičnom postupku kada se iznese prijava zloupotrebe.

Različite crkve različito procenjuju valjanost anglikanskih i nezavisnih rukopoloženja. Zato je potrebno navesti stvarnu dokumentaciju, učenje i granice međusobnog priznavanja, bez tvrdnje da je sopstveno prejemstvo univerzalno prihvaćeno.

IV. LITURGIJA KAO NAČIN ŽIVOTA

13. Molitvenik i dnevna vernost

Book of Common Prayer, posebno izdanje iz 1662. godine, jedno je od velikih obeležja klasičnog anglikanskog nasleđa. Njegov značaj nije samo u lepoti jezika ili istorijskoj starini. Molitvena knjiga uređuje zajednički ritam: pokajanje, psalme, biblijska čitanja, molbe, zahvaljivanje i sakramentalne činove. Crkva Engleske je i danas predstavlja kao važno bogoslužno i doktrinarno nasleđe.[3]

Uredna molitva ima moć da me zaštiti od sopstvene jednostranosti. Kada sam radostan, ona me uči da se molim i za tuđe nevolje; kada sam zabrinut, podseća me na zahvalnost; kada sam ljut, tera me da izgovorim reči pokajanja. Ne moram svakoga dana da izmišljam sopstveni duhovni svet.

Postoji i realna opasnost: poznat tekst može se izgovarati bez pažnje. Liturgijska stabilnost sama po sebi ne jamči živu veru. Ali ni spontana molitva nije automatski iskrenija. Merilo nije stepen improvizacije, nego istinitost obraćanja Bogu i plod u životu.

Zato mi je drag spoj utvrđenih molitava i ličnih reči. Prve me povezuju s Crkvom kroz vreme; druge otvaraju konkretnu radost, strah i zahvalnost. U continuing tradiciji vidim poseban trud da istorijske molitvene knjige ne postanu muzejski predmeti, već svakodnevni učitelji vere.

Izdanje Molitvenika iz 1662. posebno je uticajno, ali nije jedina knjiga koja se koristi u anglikanskom svetu. Različite jurisdikcije imaju različita odobrena izdanja; pri proceni zajednice zato treba pogledati njen stvarni molitveni poredak [4].

Jutarnja i večernja molitva nude jednostavan odgovor na jedno moderno iskustvo: pažnja je rasuta, a dan razbijen obavezama. Kada postavim dva mirna oslonca u vremenu, ne dobijam garanciju stalne unutrašnje sabranosti, ali dobijam priliku da se svakodnevno vratim onome što smatram važnim. Molitveni ritam je vežba vernosti, ne takmičenje u pobožnosti.

Ponavljanje molitve može pomagati u stvaranju navike i sabranosti, ali ne predstavlja lečenje depresije, anksioznosti ili traume. Duhovna podrška i stručna psihološka ili medicinska pomoć nisu međusobno isključive.

Liturgija vremena ima i etičku dimenziju. Ako ujutru izgovaram molitvu za mir, a potom namerno ponižavam saradnika, otvara se očigledna protivrečnost. Večernje sabiranje dana pomaže mi da je vidim, priznam i pokušam da popravim. Tako molitva postaje ispit savesti bez nezdravog samokažnjavanja.

14. Nedelja, crkvena godina i lepota

Vera ne raste samo usvajanjem ideja. Ona raste i kroz prisustvo, glas, slušanje, ćutanje, pokret i zajedničko odgovaranje. Nedeljno bogosluženje zato nije dekoracija oko propovedi. Ono je delo cele zajednice. Čovek uči da nije publika koja ocenjuje nastup, već učesnik koji i sam treba da odgovori Bogu i bližnjem.

Redosled ispovedanja greha, slušanja Pisma, molitava i zahvaljivanja nosi određenu sliku čoveka. Govori mi da nisam samo potrošač utehe: potreban mi je oproštaj. Ne govori mi ni da sam samo krivac: pozvan sam na zahvalnost i novi početak. Duhovni realizam sastoji se u tome da ni istinu o grehu ni vest o blagodati ne izostavljam.

U klasičnoj anglikanskoj liturgiji cenim dostojanstvo bez potrebe za spektaklom. Lepota je ovde služiteljka pažnje, a ne njena zamena. Sveće, odežde, muzika i tišina mogu pomagati molitvi, ali nijedna od tih stvari nije merilo nečije moralne vrednosti ili stepena vere.

Važno mi je da pridošlica razume šta se događa u bogosluženju i da poznavanje obrednih detalja ne postane sredstvo razlikovanja „upućenih" od ostalih. Dostojanstvo službe pokazuje se i gostoprimstvom.

Advent, Božić, Bogojavljenje, post, Velika nedelja, Vaskrs i Pedesetnica uređuju hrišćansku godinu kao ciklus pamćenja i nade. Taj ritam mi odgovara jer ljudski život nije pravolinijski napredak od uspeha do uspeha. Postoje vreme očekivanja i vreme radosti, trenuci žalosti, dani pokajanja i obnova nade. Liturgijski kalendar priznaje složenost iskustva, ne proglašavajući svako osećanje vrhovnim autoritetom.

Psihološki, zajednički praznici i razdoblja pokajanja mogu pružiti osećaj kontinuiteta i pripadanja. Crkvena godina me podseća da moje trenutno raspoloženje nije jedina mera vremena: zajednica slavi Vaskrs čak i kada ja prolazim kroz teškoće.

Ali obredni kalendar ne sme da proizvodi moralnu hijerarhiju. Neko neće moći da dođe na svaku službu zbog rada, bolesti ili porodičnih obaveza. Dobra zajednica ne koristi kalendar kao instrument srama. Ona pruža mogućnosti za učešće i pokazuje saosećanje prema stvarnim životnim okolnostima.

V. RAZUM, SAVEST I PSIHOLOGIJA

15. Sloboda koja ume da se obaveže

Istina ne zavisi od broja svojih pristalica. Velika crkva nije automatski u pravu zato što je velika, ali ni mala zajednica ne postaje istinitija samom svojom usamljenošću. I jedni i drugi duguju razloge za svoje tvrdnje.

Svakom crkvenom opredeljenju zato postavljam četiri pitanja. Da li je u skladu sa onim što smatram pouzdanim izvorima vere? Da li su razlozi izloženi jasno i bez prećutkivanja neprijatnih činjenica? Da li način na koji se uverenje sprovodi čuva ljudsko dostojanstvo? Da li zajednica dopušta da njene odluke budu proverene i korigovane?

Nezavisni izbor ima filosofsku vrednost kada nastaje iz takvog rasuđivanja. Ako ga donosim samo zato što sam povređen, ljut ili fasciniran autoritetom jedne harizmatične osobe, razlog je slab. Emocije jesu važne informacije o mom iskustvu, ali same po sebi nisu konačan sud o istini.

Sloboda nije samo odsustvo prinude nego i sposobnost da se odgovorno posvetim onome što smatram istinitim i dobrim. Trajna obaveza prema molitvi, zajednici ili služenju ne poništava slobodu ako je prihvaćena savesno i ako ne služi ponižavanju čoveka.

Postoje dve razumljive ljudske potrebe: da nešto ostane dovoljno stabilno da bismo imali poverenja i da se nešto menja kada otkrijemo grešku. Tradicionalizam naglašava prvu, reformizam drugu. Nijedan sam za sebe nije dovoljan. Bez kontinuiteta gubimo pamćenje; bez mogućnosti promene rizikujemo da pravimo svetište od sopstvenih propusta.

Tradicija može pomoći da promene ne doživljavam kao raspad celog identiteta. Njena sigurnost ne meri se nesposobnošću da prizna greške, već sposobnošću da sačuva temelje i kada menja ono što je sporedno.

Ljubav, učenje, prijateljstvo i vera traže istrajnost. Ne mogu se graditi samo na pravu da u svakom trenutku odustanem čim mi nešto postane neprijatno. Ali istrajnost je vrlina samo tamo gde postoji slobodan pristanak.

Zato mi crkveni red nije prvenstveno teret. Raspored molitava, bogoslužbena pravila i dužnosti služenja čuvaju prostor u kojem moje raspoloženje nije jedini gospodar. U isto vreme, slobodna savest je neophodna: tamo gde se poslušnost traži pod pretnjom poniženja, ucene ili izolacije, disciplina prestaje da služi dobru.

U maloj nezavisnoj crkvi naročito je važno da se „tradicija” ne koristi kao izgovor za zadiranje u privatnost, izolaciju ili duhovnu ucenu. Crkvena disciplina ima smisla samo ako poštuje dostojanstvo osobe i dopušta pravičan razgovor.

16. Liturgija, pripadanje i unutrašnja stabilnost

Posmatrano psihološki, obred može da podstakne pažnju kroz ritam, glas, pokret i tišinu. To nije dokaz istinitosti određene doktrine, već objašnjenje zašto uređen način molitve nekim ljudima pomaže da se sabranije uključe.

Mene posebno privlači bogosluženje u kojem tišina ima mesto, reči se ne izgovaraju kao reklama, a gestovi nisu predstava o ličnoj posebnosti sveštenika. Liturgijska forma može da rastereti pojedinca od stalnog dokazivanja da je „dovoljno nadahnut”. U zajedničkom odgovaranju nema glavne zvezde; svi su pozvani da budu prisutni.

Takav doživljaj nije isti za sve: nekome svečanost pruža mir, a nekome deluje strano. Zato je korisno objasniti smisao molitava i obreda, bez tvrdnji o univerzalnom psihološkom učinku.

Zajednica može pomoći čoveku koji prolazi kroz žalost, usamljenost, selidbu ili porodične teškoće. Ponekad su pažljivo slušanje i razgovor posle službe korisniji od velikih deklaracija. Osećaj pripadanja zato ima stvarnu ljudsku vrednost.

Ipak, psihološku potrebu za pripadanjem lako je pretvoriti u pritisak. Čovek može početi da prećutkuje svaku nedoumicu iz straha da će izgubiti svoj duhovni dom. Zato zdravu parohiju ne prepoznajem po odsustvu svih sukoba, nego po tome kako postupa kad sukob nastane. Da li je moguće izneti prigovor bez ponižavanja? Da li se slabiji štite? Da li se greška priznaje?

Hrišćanska vera ozbiljno govori o grehu. Taj govor može biti oslobađajući kada nas uči da preuzmemo odgovornost, priznamo štetu i pokušamo da je ispravimo. Ali može postati štetan kada se pretvori u stalno ponižavanje ličnosti ili kada duhovni autoritet koristi osećaj krivice za kontrolu. Zato nije dovoljno da zajednica mnogo govori o pokajanju; važno je kako ga razume.

Pokajanje se odnosi na moje postupke, ne na poništavanje mog dostojanstva. Mogu priznati nepravdu i pokušati da je ispravim, a da ne poverujem da sam kao osoba bezvredan. Oproštaj nije dozvola za ponavljanje štete, već mogućnost novog početka.

U anglikanskoj molitvi cenim to što ispovest greha prati objava Božjeg milosrđa. Takav okvir može pružiti podršku, ali se ne sme predstavljati kao zamena za stručnu pomoć pri ozbiljnim psihološkim tegobama.

17. Pitanja, savest i skromnost mišljenja

Zreo verski život uključuje pitanja o tekstu, istoriji, pravdi i ličnom iskustvu. Neka se razreše proučavanjem; druga ostaju otvorena. Nije dovoljno odgovoriti na svaku nedoumicu pozivom da čovek „samo više veruje".

Sumnja nije uvek vrlina, ali nije ni automatski greh. Ponekad nas pokreće ka preciznijem učenju, priznanju nedovoljnog znanja ili istinitijoj molitvi. Neke nedoumice se razreše; druge ostaju otvorene. Razborita zajednica ume da razlikuje iskreno traganje od agresivnog potkopavanja i ne svrstava svako pitanje u drugu kategoriju.

Meni je važan anglikanski prostor u kojem se zajedno mogu čitati stari teolozi i savremeni autori, postavljati istorijska pitanja i čuvati bogoslužbeni ritam. Molitva ne mora prestati dok se razmatra teškoća. Često upravo zajednička molitva pruža miran okvir za dug razgovor.

Posebna slabost male zajednice može biti strah od svakog neslaganja. Zdraviji odgovor je priznati šta je jasno utvrđeno, o čemu postoje sporovi i gde je potrebno još učiti.

Savest mora biti obrazovana i spremna na ispravku. Mogu pomešati povređenost s pravednošću, tvrdoglavost s doslednošću ili želju za kontrolom s borbom za istinu. Zato su mi potrebni ozbiljni sagovornici, uključujući i one s kojima se ne slažem.

U filozofiji se intelektualna poniznost često razume kao svest o sopstvenim granicama. U hrišćanskom životu ona uključuje i spremnost na pokajanje. Za mene je to naročito značajno jer ne želim da istorijski kontinuitet postane samohvala. Vernost primljenome pokazuje se dobrim odnosom prema ljudima, a ne samo preciznim opisom liturgije.

18. Mali crkveni dom: etička provera

Najstroža provera neke verske tradicije nije koliko lepo govori o sebi, nego kakve ljude podstiče da postanemo. Jevanđelje povezuje ljubav prema Bogu i bližnjem (Mk 12, 29–31). Apostolski govor o plodovima Duha obuhvata ljubav, radost, mir, dugotrpljenje i uzdržanje (Gal 5, 22–23). Zato klasični obredi i ispravan rečnik ne mogu biti izgovor za okrutnost, obmanu ili ravnodušnost.

Želim zajednicu koja vodi računa o siromašnima, bolesnima i ranjivima, i u kojoj pastiri umeju da priznaju grešku. Pozivanje na apostolski poredak nema težinu ako se zanemaruju osnovne obaveze prema ljudima.

Nezavisna crkva ima šansu da neposrednije vidi lokalne potrebe, bez čekanja odluka udaljene administracije. Ali ta prednost postoji samo ako raspolaže zdravim procedurama i realnim resursima. Lokalne veze ne smeju služiti prikrivanju propusta. Veličina zajednice nije moralna potvrda ni sama po sebi prednost.

Prednosti male zajednice mogu biti prisnost, lokalna solidarnost i brza pomoć. Slabosti mogu biti finansijska oskudica, sukobi ličnosti, izolacija i nedovoljna stručnost. Nije unapred izvesno da će manja crkva biti bržnija ili bezbednija od veće.

Takva zajednica može imati i praktične poteškoće: nema stalnog hrama, dovoljno sveštenstva, redovne veronauke ili finansijske sigurnosti. Verniku je dopušteno da o tome razmišlja. Crkvena odluka nije samo duhovna ideja; ona utiče na porodicu, decu, mogućnost redovnog bogosluženja i pomoć u krizi.

Pravila zaštite dece i ranjivih osoba, nezavisan postupak žalbe, razdvajanje crkvene i privatne imovine i jasni finansijski izveštaji nisu nebitna birokratija. Ona štite vernike od zloupotrebe moći i pokazuju da je zajednica spremna da za svoje postupke odgovara.

VI. PRIGOVORI, ODGOVORI, IZBOR

19. Prigovori: raskol i nostalgija

Prigovor da nezavisni put narušava hrišćansko jedinstvo nije nešto što treba olako odbaciti. Novi razlazi donose bol, slabe zajedničko svedočenje i ponekad ostavljaju vernike zbunjenima. Hristova molitva za jedinstvo (Jn 17, 21) stavlja ozbiljnu obavezu pred svakoga ko razmatra crkvenu odvojenost.

Moj odgovor nije da je jedinstvo nevažno. Naprotiv, jedinstvo je hrišćansko dobro, ali njegovo značenje ne iscrpljuje jedna administrativna povezanost. Ponekad ozbiljna teološka neslaganja naruše zajednički život; tada je potrebno pažljivo razlikovati samovoljan prekid od savesnog odbijanja određene odluke. I sama istorija hrišćanstva svedoči koliko je teško i bolno prosuđivati takve situacije.

Ne treba unapred tvrditi da je svaki sopstveni prekid „veran", a svaki tuđi „raskolnički". Moram pitati šta je dovelo do razdvajanja, kakvi su bili pokušaji pomirenja i kako nova zajednica neguje odnose s ostalim hrišćanima.

Zato se molim za jedinstvo i ostajem otvoren za saradnju koja ne zahteva napuštanje osnovnih uverenja. Vernost ne treba da bude izgovor za ponos.

Nostalgija ume da bude zavodljiva. Stare knjige, molitve, odežde i melodije mogu pobuditi osećaj da je nekada postojalo jednostavnije, čistije i pobožnije doba. Istorija, međutim, ne potvrđuje takvu idealizaciju. Svako doba imalo je ozbiljne probleme. Ako svoj crkveni identitet gradim na mitu o savršenoj prošlosti, pre ili kasnije doživeću razočaranje.

Tradicionalne oblike čuvam zbog njihove upotrebljive vrednosti: psaltir oblikuje molitvu, simboli vere čuvaju jezik ispovedanja, a kalendar i crkveni poredak mogu podržati disciplinu i odgovornost. Njihova starost sama po sebi nije dovoljan razlog.

Takođe, ne želim istorijsku odeću bez istorijske učenosti. Ako zajednica neguje stariju službu, treba da zna njeno poreklo, značenje i granice; ako govori o klasičnoj doktrini, treba da čita njene izvorne tekstove i savremena ozbiljna istraživanja. Neznanje nije vrlina samo zato što nastupa svečanim tonom.

20. Prigovori: autoritet, priznanje, praktičnost

Prigovor da nezavisni episkopi mogu ostati bez nadzora veoma je ozbiljan. Pozivanje na Boga kao jedinog sudiju nije dovoljno ako se time izbegava pravna, finansijska i pastirska odgovornost.

Nije mi potreban sistem koji nikad ne greši, već sistem koji ume da utvrdi grešku i da je ispravi. Nepodložnost pitanjima i poistovećivanje Crkve s jednom ličnošću ozbiljni su znaci opasnosti.

Na pitanje „Da li je ovo prava anglikanska crkva?" treba odgovoriti odvojeno o njenom učenju, liturgiji, ustrojstvu, poreklu službi i priznanju drugih crkava. Pripadnost anglikanskoj tradiciji nije isto što i opštepriznata valjanost rukopoloženja ili puno crkveno opštenje.

Veće crkve često imaju razvijenije bogoslovske škole, stalno sveštenstvo i više resursa. To je stvarna prednost. Ipak, čovek mora razmotriti i sopstvenu savest, učenje zajednice i bogoslužbeni život. Pri tome ne sme zanemariti praktične potrebe svoje porodice i dostupnost pastoralne brige.

Opasnost novih podela takođe postoji. Zato se ozbiljnost nezavisne crkve vidi po spremnosti na dijalog, zajednički rad i moguće pomirenje. Kontinuitet ne može opravdati beskonačno razilaženje zbog ličnih sujeta.

21. Pozitivna vizija: šta želim da gradim

Želim zajednicu u kojoj se Jevanđelje propoveda jasno, drevni simboli vere tumače pažljivo, Molitvenik čita s razumevanjem, a Evharistija slavi dostojanstveno. Želim obrazovane službitelje, episkope koji umeju da slušaju i vernike kojima pitanja nisu pretnja. Taj ideal nije svojstven samo nezavisnim anglikancima, ali mi se čini da ga valja proveravati upravo tamo gde postoji prostor za lokalno odgovorno uređenje.

Nezavisnost može imati stvaralački sadržaj: prevođenje klasičnih bogoslužbenih tekstova na srpski, redovnu jutarnju i večernju molitvu u maloj zajednici, razumljivu pouku u veri i pomoć ljudima koji ostaju na marginama. To zahteva trud, znanje, sredstva i saradnju; istorijski naziv sam po sebi ništa od toga ne ostvaruje.

U praktičnom smislu početak bi bio skroman: javno dostupno ispovedanje vere i kanoni, redovna bogosluženja, jasna pravila rukopoloženja, finansijska transparentnost i nezavisni postupak za prijavljivanje zloupotreba. Tek zatim dolaze veći planovi i međunarodna predstavljanja.

Takva vizija nije argument da je neka postojeća nezavisna crkva već ostvarila sve ove zahteve. To je merilo po kojem bi je trebalo ispitati, uključujući i spremnost da sarađuje s drugim anglikancima kada postoje teološki i praktični uslovi.

Najzad, uspeh tog izbora ne merim snagom organizacione etikete, nego ljudima koje zajednica oblikuje. Ako raste u ljubavi, pravednosti, znanju i odgovornosti, tradicija je živa; ako toga nema, potrebna je promena.

ZAKLJUČAK

Vernost koja ne traži tabor

Nezavisni anglikanski put mi je blizak zato što u njemu vidim mogućnost da klasičnu hrišćansku veru živim kroz Sveto pismo, uređenu molitvu, sakramente i odgovorno crkveno zajedništvo, bez poistovećivanja vere s članstvom u jednoj međunarodnoj strukturi. Institucionalna samostalnost nije mi cilj sama po sebi, nego moguć okvir za taj život.

Ovo je obrazloženje orijentacije, ne tvrdnja o već ostvarenoj formalnoj crkvenoj pripadnosti. Odluka o konkretnoj zajednici zahteva dodatnu proveru njenog učenja, rukopoloženja, discipline i zaštite vernika. Tradicija ne garantuje ispravnost, a nezavisnost ne ukida dužnost jedinstva, učenja i odgovornosti.

Najjednostavnije merilo postavljam sebi: da li me ovaj put uči da pažljivije slušam Jevanđelje, vernije se molim, pravednije postupam i bolje služim bližnjima? Ako toga nema, sama reč „anglikanac" ne može opravdati moj izbor.

S toga na pitanje „zašto baš ovaj put?” ne odgovaram odbacivanjem drugih, nego preciznijim izborom: želim veru ukorenjenu u Pismu i drevnoj Crkvi, bogosluženje oblikovano anglikanskim nasleđem i crkveni poredak koji se može proveravati. Pripadnost konkretnom telu mora, međutim, biti predmet posebnog savesnog rasuđivanja.

DODATAK A — Rečnik osnovnih pojmova

Anglikanska zajednica — Porodica autonomnih crkava u istorijskom zajedništvu čije je tradicionalno žarište nadbiskup Kenterberija; nije jedinstvena centralizovana crkva sa papinskom jurisdikcijom.

GAFCON / Global Anglican Communion — Pokret pokrenut 2008. koji je tokom 2025–2026. izneo i razvio sopstveni okvir zajedništva i saborskog vođstva. Naziv i institucionalne tvrdnje treba razlikovati od opšteprihvaćenog statusa u svim anglikanskim crkvama.

Continuing Anglicanism — U strogom istorijskom smislu: više crkvenih tela povezivanih s nastojanjem da se očuva tradicionalno anglikansko nasleđe, naročito posle Sent Luisa 1977; nije jedna jedinstvena jurisdikcija.

Nezavisna anglikanska crkva — Širi naziv za anglikansku crkvenu zajednicu izvan određenih međunarodnih struktura; taj naziv sam po sebi ne rešava pitanja učenja, redova ili priznanja.

Apostolsko prejemstvo — Pojam koji obuhvata istorijsku službu episkopa i prenos apostolskog učenja; njegovu valjanost i značenje različite crkve prosuđuju različito.

Book of Common Prayer — Anglikanska molitvena knjiga; izdanje 1662. posebno je uticajno, ali nije jedina bogoslužbena knjiga svih anglikanskih zajednica.

Kanoni — Crkvena pravila koja uređuju službe, postupke, disciplinu i odnose; njihovo postojanje i stvarna primena nisu isto.

DODATAK B — Sedam pitanja za proveru zajednice

1. Šta zajednica zvanično ispoveda? Da li su dostupni ustav, kanoni, liturgijske knjige i javno objašnjenje odnosa prema istorijskim anglikanskim formularima?

2. Ko rukopolaže službitelje i kakvi su dokumenti o episkopskom prejemstvu? S kojim crkvama postoji proverljivo puno opštenje, a s kojim samo srdačan odnos?

3. Kako se biraju i nadziru episkopi i sveštenici? Koja nezavisna instanca prima žalbe i prijave zloupotrebe?

4. Postoje li jasna pravila zaštite dece i ranjivih osoba, finansijski izveštaji i postupci za sprečavanje sukoba interesa?

5. Može li vernik bez straha da pita, odbije neprimeren zahtev, zatraži pomoć ili napusti zajednicu?

6. Postoji li redovna Evharistija, molitva, pouka u veri, briga za siromašne i realna dostupnost sveštenika?

7. Kako zajednica govori o drugim hrišćanima: argumentovano i pošteno ili s porugom i optužbama?

Savesna odluka ne zahteva savršenu ustanovu, nego stvarnu mogućnost da se njena učenja i postupci provere. Nijedno pitanje iz ove liste ne treba zameniti samo svečanom titulom ili rečju „tradicionalno”.

IZVORI I LITERATURA

Dokumenti i preporučeno čitanje

[1] The Affirmation of St. Louis (17. septembar 1977). Primarni dokument Kongresa u Sent Luisu. Tekst dokumenta

[2] Robert M. Andrews, „Continuing Anglicanism? The History, Theology, and Contexts of 'The Affirmation of St Louis' (1977)", Journal of Religious History 46/1 (2022), 40–60. Studija o eklesiologiji i problemu kontinuiteta. DOI: 10.1111/1467-9809.12821

[3] The Church of England, The Book of Common Prayer (1662). Zvanični portal sa bogoslužbenim tekstovima. Book of Common Prayer (zvanični portal)

[4] The Church of England, The Book of Common Prayer (1662): Morning Prayer, Evening Prayer, Holy Communion. Pojedinačni obrasci dostupni preko izvora [3]. Obrasci molitava

[5] The Church of England, Articles of Religion (XXXIX Articles). Posebno čl. VI, XI–XII, XVI, XIX–XX, XXV i XXVIII. Trideset devet članova

[6] Anglican Communion Office, The Chicago–Lambeth Quadrilateral (1886/1888). Četiri oslonca razgovora o crkvenom jedinstvu. Chicago–Lambeth Quadrilateral

[7] Anglican Communion Office, Instruments of Communion; A Pastoral Letter from the Secretary General of the Anglican Communion (17. oktobar 2025). Instruments of Communion | Pastoralno pismo

[8] GAFCON, The Jerusalem Statement (2008). Temeljni dokument pokreta i Jerusalimska deklaracija. Jerusalimski dokument

[9] GAFCON, The Future Has Arrived (16. oktobar 2025). Proglas o Global Anglican Communion. Saopštenje, 16. 10. 2025.

[10] GAFCON, A Council to Lead the Communion (5. mart 2026). Saopštenje o Global Anglican Council. Saopštenje, 5. 3. 2026.

[11] GAFCON, The Abuja Affirmation (7. mart 2026). Dokument skupa održanog u Abudži. Dokument, 7. 3. 2026.

[12] Richard Hooker, Of the Laws of Ecclesiastical Polity, knjige I–V (prve četiri objavljene 1593, peta 1597). Klasični izvor za odnos Pisma, razuma i crkvenog poretka. Kataloški opis dela

[13] A. S. McGrade, „Richard Hooker", u The Oxford Handbook of the Epistemology of Theology (2017), 434–445; Torrance Kirby, „The 'sundrie waies of Wisdom': Richard Hooker on the Authority of Scripture and Reason", u The Oxford Handbook of the Bible in Early Modern England (2015), 164–175. McGrade DOI | Kirby DOI

[14] Nigel Voak, Richard Hooker and Reformed Theology: A Study of Reason, Will, and Grace (Oxford University Press, 2003). Istorijska i teološka analiza. Izdavačev opis